
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології
та соціальних комунікацій
Кафедра журналістики та філології

Ministry of Education of Ukraine
Sumy State University
Faculty of Foreign Philology
and Social Communications
Department of Journalism and Philology

XII

ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ

ДВАНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ

JOURNALISM EDUCATION IN UKRINE: WORLD-PROFESSIONAL STANDARDS

THE XIIth INTERNATIONAL
SCIENTIFIC CONFERENCE

Суми, 8–9 червня 2016
Sumy, 8–9 June 2016

дала 80 (наприклад, від травня 2006 р.) та навіть 50 (від січня 2006 р.). Не змінилося тематичне та змістове наповнення журналу. Важливо зазначити, що у 2000-их роках фотографії майже повністю витісняють малюнки зі сторінок журналу.

Отже, науково-популярний журнал для дітей та юнацтва «ЮТ» протягом періоду свого існування зазнавав поступових, але не докорінних змін, які були вимогою історичного часу. Загальна концепція журналу залишилася незмінною. У перших випусках у Змісті матеріали друкувалися за схемою «автор-матеріал», а вже наприкінці 60-х рр. з'являються перші рубрики, кількість яких надалі збільшується. Ці рубрики ставали постійними і за їхньою назвою можна легко визначити тему матеріалу. Так, «Вести с пяти материков» – це 5-6 коротких заміток, що розповідають про різні технічні винаходи з усього світу, їх переваги та недоліки; «Патентное бюро» – пропозиції юних винахідників; «Коллекция эрудита» – факти з історії, підтвердження або спростовання теорій. Із 1996 року з'являються нові рубрики: «Читательский клуб», «Фотомастерская» (раніше «Фотолаборатория»), «Окно в неведомое». Окреме місце у кожному номері «ЮТ» відводилося науковим публікаціям учених та фантастичним оповіданням відомих письменників. Цікавою особливістю випусків був розіграш призу номера для найактивнішого та найдопитливішого читача. Зазвичай призом були якісь новинки техніки, наприклад, електронна гра фірми «Casio» («ЮТ», 1996. – № 7) тощо. У кожному випуску існувала сторінка для дівчаток. Хоча сама назва «ЮТ» говорить, що журнал створено для хлопчиків, але редакція заохочувала читачів різної статі цікавинками. Так, на сторінках «ЮТ» подавалися схеми в'язання, шиття спідниць, шляпок, виготовлення різноманітних аксесуарів, вишивання хрестиком і т.д. Варто наголосити, що в редакції активно підтримували зв'язок із своїми читачами. Журнал був насичений матеріалами, які надсилали реципієнти у формі звичайних розповідей, листів, порад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Піскун О. Проблема висвітлення молодіжної тематики регіональними мас-медіа (на матеріалі Миколаївського регіону) [Електронний ресурс] / О. Піскун. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua>.
2. Тимошик М. Особливості формування нової системи української молодіжної преси напередодні розвалу СРСР (1986–1991) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/journalist/20726-osoblivosti-formuvannya-novo%D1%97-sistemi-ukra%D1%97nsko%D1%97-molodizhno%D1%97-presi-naperedodni-rozvalu-srsr-1986-1991.html>
3. Ярмиш, Ю. Молодіжна преса / Ю. Ярмиш // Сучасна українська журналістика: Поняттєвий апарат. – К. : Школяр, 1997. – С. 17–23.

КОНЦЕПТ ЯК БАЗОВЕ ПОНЯТТЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Ольга Маркова,

аспірант СумДУ

Науковий керівник – **Ірина Серебрянська,**

к. ф. н., доцент, СумДУ

У статті досліджується концепт як базове семантичне поняття когнітивної лінгвістики. Розглядається поняття когнітивна лінгвістика, аналізуються особливості когнітивної лінгвістики, різновиди дефініцій концепту.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концептуалізація, концепту.

Olga Markova, *graduate student, Sumy State University*

Irina Serebrianska,

associate professor, Sumy State University

In the article is examined the concept as basic semantic concept of cognitive linguistics. The notion of cognitive linguistics is investigated, peculiarities of cognitive linguistics and varieties of concept are examined.

Keywords: *cognitive linguistics, conceptualization, concept.*

Нині чітко простежується орієнтація наукової думки на дослідження сучасної лінгвістики в межах когнітивно-дискурсивної парадигми, яка аналізує природу мовленнєвої діяльності на тлі внутрішніх ментальних процесів з урахуванням особливостей когніцій людини. Ідея про концептуальну природу мислення людини, процес пізнання нею об'єктивної реальності покладена в основу сучасної когнітивної лінгвістики, що досліджує проблему впорядкування світу, тобто створення його концептуальної картини. Термін «концепт» став базовим у сучасній когнітивній лінгвістиці.

Актуальність статті визначається загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень щодо вивчення мовних явищ в контексті концептуальної картини світу.

Матеріалом статті стали теоретичні роботи сучасних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, присвячені дослідженню когнітивної лінгвістики.

Метою статті є узагальнення поглядів дослідників поняття концепту як базового у когнітивній лінгвістиці.

Предмет когнітивної лінгвістики – визначення ролі мови у процесах пізнання й осмислення світу, реалізації процесів його концептуалізації й категоризації (підведення явища, об'єкта, процесу тощо під певну категорію; утворення й виділення самих категорій, тобто членування зовнішнього і внутрішнього світу людини), проблема співвідношення концептуальних систем з мовними, співвідношення наукової та повсякденно-побутової картин світу [7, с. 88].

Усі когнітивні процеси відбуваються за певними правилами й алгоритмами, тому що людина наділена здатністю до концептуалізації та категоризації. Ці процеси знаходять своє відображення у концептах. Ментальні репрезентації, що є в мозку, забезпечують зв'язок зі світом, допомагаючи створювати власну мовну картину світу, представлену словами. Саме мозок показує, як світ структурований у свідомості, як звідти людині бачиться простір, час, закони та явища природи, смаки, звуки тощо. Мова динамічна, образна, рухлива, багатовимірною, принципово не налаштована на жорсткість значень і формулювань, бо це і є умови когнітивно-ментального простору, а може, і самого світу. Роль мови вагома, бо саме вона виявляє, як світ формується у мозку. Ця інформація зберігається в мові не хаотично – вона певним чином структурована і, фактично, «є організованою класифікацією людського досвіду», тобто є по суті своїй «мовною картиною світу» [9, с. 420]. А світ такий, яким ми його здатні сприйняти і описати, бо людина пізнає світ так, як це може зробити її мозок. Я. Ікскуль увів у біосеміотику поняття умвельт (umwelt) – оточення, навколишня дійсність, згідно з яким у кожного біологічного виду свій окремий світ, який можна сприйняти і описати тільки за допомогою мови і мовлення. Саме тому неможливо досліджувати концепти без урахування змін, що відбуваються в погляді на картину світу, без урахування зв'язків різних концептів у межах концептосфери.

Концептуалізація поряд з категоризацією є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики, адже фіксація певного концепту за мовним знаком є базою формування семантичного простору мову. Категоризація є механізмом виведення у структурах мислення, який передбачає об'єднання предметів і явищ у відповідні класи як рубрики досвіду, сформовані шляхом пізнавальної діяльності людини. Категоризація пов'язана з усіма когнітивними системами й операціями (порівнянням, ототожненням, аналогією) [4, с. 4]. Одиницею когнітивної парадигми досліджуваних текстів є концепт – інформаційні структура свідомості, різноsubstrатні за способом формування та представлення знань про певні об'єкти, явища [9, с. 234]. Результатом концептуалізації є формування концептуальної системи – системи концептів у свідомості людини або колективній свідомості етносу, що відтворює у вигляді структурованих й упорядкованих знань уявлення про світ, дійсність і результати внутрішнього рефлексивного досвіду. Концептуальна система фіксує інформацію, яка поступає до неї в мовній і невербальній формі різним шляхом: від органів чуття, у результаті осмислення, на підставі інтуїції, позасвідомих процесів або у функціональному континуумі взаємодії різних пізнавальних механізмів [10, с. 405].

Сучасні дефініції концепту формуються на різних підходах. В. Карасик вважає, що всі вони зведені до двох: лінгвокогнітивного – це напрямок від індивідуальної свідомості до культури (В. Дем'янков, О. Кубрякова, Л. Лузіна, Ю. Панкрац, З. Попова, Й. Стернін та ін.) і лінгвокультурного – напрямок від культури до свідомості (С. Воркачов, В. Карасик, М. Красавський, Г. Слишкін та інші). О. Селіванова вважає, що обидва підходи мають когнітивний ґрунт, тому не важливо, у який бік буде спрямовано дослідження. Більш складним є, на думку Т. Чернігівської, з'ясування іншого питання: «Що таке свідомість?», адже концепт породжується у свідомості, а продовжує своє життя поза її межами. Критерії свідомості: здатність до символічної інтерпретації, до семіозису, уміння довільно оперувати знаннями.

На думку О. Селіванової, існує чотири аспекти дефініцій концепту:

- логіко-філософський, де концепт пов'язаний з поняттям;
- логіко-семантичний, де відбувається ототожнення концепту зі значенням;
- психологічний, що виходить із ідеї О. Потєбні про «трирівневу структуру; слова»: внутрішня форма, зовнішня і зміст (ідея), що відповідає чуттєвому образу чи розвинутому з нього поняттю;

інтегративний, де концепт – це інформаційна структура свідомості з огляду на різні способи отримання інформації [9, с. 298].

Усю пізнавальну діяльність людини (когніцію) можна розглядати як таку, що розвиває уміння орієнтуватися у світі, тобто із необхідністю співвідносити і розрізняти об'єкти: для таких процесів і виникають концепти. Серед лінгвістів немає єдності щодо визначення поняття концепту. На думку Д. Лихачова, з позицій когнітивної лінгвістики концепт усвідомлюється як «натяк на можливе значення» та як «відгук на мовний досвід людства, що передує», тобто концепт трактується як індивідуальний зміст на відміну від колективного, словниково закріпленого значення [5, с. 76]. Ж. Краснобаєва-Чорна зазначає, що концепт – це багатовимірне утворення, яке характеризується такими диференційними ознаками: зв'язок з мовою, мисленням, пам'яттю та психікою, абстрагування, етнокультурне забарвлення, момент переживання, специфікація, узагальнення, автореферентність, безтілесність, відкритість, вічність, динамічний характер, гнучкість, множинність складників, потенційна суб'єктивність, тривалість і складність формування, стереотипність і константність, кодованість у чуттєво-образних уявленнях, відображення ментальної дійсності, і виконує пізнавальну функцію, функції збереження знань про світ, структурування знання, орієнтування у світі [3, с. 41]. С. Воркачов

пропонує таке визначення поняття: концепт – це одиниця колективного знання/свідомості (що відправляє до вищих духовних цінностей), яка має мовне вираження й позначена етнокультурною специфікою [1, с. 268]. І. Серебрянська зазначає, що концепт – це словесно виражена одиниця свідомості, збагачена культурними смислами й індивідуальними асоціаціями, які реалізуються мові при певному наборі слів у контексті й відображають основні етапи розвитку тієї чи іншої мови й культури [11, с. 20]. На думку О. Селіванової, концепт – інформаційна структура свідомості, різносубстратна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості у взаємодії з позасвідомим [10, с. 120]. Концепт – це, передусім, інтегративна, сумарна мисленнева конструкція, яка у вербальній формі фіксує саме поняття, його цінність для концептоносіїв та образи їхньої мовної свідомості [6, с. 26].

Одним із важливих завдань когнітивної лінгвістики, на думку А. Приходько, є проблема реалізації/онтологізації концептів – виведення їх внутрішнього змісту назовні («озовнішнювання»), тобто їх екстеріоризації [8, с. 90]. Вербальна мова поєднує об'єкти зовнішнього світу з нейрофізіологічними феноменами, використовуючи конвенціональні семіотичні механізми. І взагалі, наше сприйняття можна описати як відносно об'єктивне. А концепт існує в ментальному світі особистості у вигляді певної ідеї. Сприяють цьому такі ознаки концепта: неізолюваність, зв'язаність з іншими, відкритість як невичерпність їх змісту, нежорстка структурованість, динамізм, здатність поповнюватися.

Отже, когнітивний простір формується когнітивними структурами, які мають властивості кодування і зберігання інформації. Концепт є базовим поняттям когнітивної лінгвістики, кодуючись у свідомості. Слід пам'ятати, що концепт не обов'язково має мовну форму вираження: існують концепти без стійкої назви. Концепт як поняття когнітивної лінгвістики характеризується його індивідуальною маркованістю. Це «ментальне утворення» побутує в свідомості окремого представника етносу та дозволяє визначити особливості його мислення та поведінки, на основі яких і формується свідомість колективу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение / С. Г. Воркачев // Труды Кубанского государственного технологического университета. Сер. Гуманитарные науки. Т. 17. Вып. 2. – Краснодар, 2003. – С. 268–276.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик // Монография. – Волгоград, 2002. – 477 с.
3. Краснобаева-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту життя в українській фраземіці) / Ж. Краснобаева-Чорна // Українська мова. – 2009. – №1. – С. 41–51.
4. Кубрякова Е. С. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный» / Е. С. Кубрякова // Вестник Воронежского государственного университета. Сер. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Воронеж, 2001. – С. 4–10.
5. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия РАН. Серия литературы и языка. Т. 52. № 1. – Москва 1983. – С. 3–9.
6. Мех Н. Зміст терміна концепт / Н. Мех // Культура слова. Вип. 62. – К., 2003. – С. 26–30.
7. Потапенко О. І. Лінгвоконцептологія / О. І. Потапенко – К.: Освіта України, 2010. – 336 с.
8. Приходько А. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. Приходько // Сер. Прем'єр. – Запоріжжя, 2008. – 332 с.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова // – Полтава: Довкілля – К., 2011. – 884 с.

10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова // Підручник. – Полтава : Довкілля. – К., 2008. – 712 с.

11. Серебрянська І. М. Концептосфера «нежива природа» в мові української прози другої половини ХХ століття: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : 10. 02. 01 / І. М. Серебрянська. – Х., 2010. – 237 с.

ГЛОСА ЯК ЖАНР ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Інна Гаврилюк,

к. н. із соц. комунік., доцент, СумДУ

Віолетта Самохіна,

студентка 3-го курсу СумДУ, ЖТ-31

Розглядаються жанрові аспекти глоси. Наголошується на тому, що на сьогодні глоса стає все більше популярним жанром, особливо це стосується соціальних мереж. З'ясовується, що глоса, незважаючи на те що контамінує в собі ознаки аналітичної та художньо-публіцистичної журналістики, є жанром останньої (художньо-публіцистичної, а саме сатиричної) групи.

Ключові слова: глоса, жанри, аналітичні жанри, художньо-публіцистичні жанри.

GLOSS AS A GENRE OF JOURNALISTIC DISCOURSE

Inna Havryliuk,

associate professor, Sumy State University

Violetta Samokhina,

3rd year student, ЖТ- 31

The genre aspects of the gloss are investigated. It is noted that today the gloss as a genre of journalistic discourse has become increasingly popular, especially it concerns the social networks. It turns out that gloss, despite the fact that it contaminates the features of analytical and artistic journalism, is the genre of the last one (artistic journalism, namely satirical).

Keywords: gloss, genres, analytical genres, artistic and journalistic genres.

Сучасна жанрова система публіцистики зазнає постійних змін – на арену входять одні жанри, інші стають менш популярними. З'явилися нові жанрово-форматні утворення, які потребують детального осмислення не лише в плані суттєвих ознак, типології тощо, а й у плані розуміння умов, що вплинули на їх появу. До такого модифікаційного типу можна віднести глосу.

У наш час глоса стає все більше популярним жанром. Особливо активно вона розвивається на такій медійній платформі, як соціальні мережі. Розвиток соціальних мереж спричинив трансформацію журналістики, а відтак трансформацію журналістських жанрів. Саме цей малоформатний жанр став «улюбленцем» мережевого медійного соціуму.

Розгляд жанрових аспектів глоси є не лише актуальним, а й відносно новим у теорії та практиці соціально-комунікаційних досліджень.

Жанр глоси майже не досліджений у теорії соціальних комунікацій. Окремі аспекти щодо особливостей цього жанру викладено у працях А. Колесниченка [2], Т. Ледедевої [3]. Досить ґрунтовно глосу досліджено у лінгвістичних студіях [4; 5].